

Аллоҳ таоло айтади:

«Етимнинг молига то вояга етгунича фақат энг чиройли йўл билан яқинлашингиз!» (Анъом: 152).

«(Вояга етганларидан кейин қўл остингиздаги) **етимларга молларини берингиз ва сиз учун нопок бўлган** (етимларнинг молларини ўзингизнинг ҳаққингиз бўлган) **пок нарсага алмаштириб олмангиз!** **Ва уларнинг молларини ўзингизнинг молингизга қўшиб емангиз!** Зеро, бу катта гуноҳ бўлган ишдир» (Нисо: 2).

«**Сиздан етимларнинг** (моллари) ҳақида сўрайдилар. Айтинг: «**Уларни ислоҳ қилиш яхшидир.** Агар (молларингизни) уларнинг (моллари) **билан қўшиб юборсангиз** (зарари йўқ). Зеро, улар **биродарларингиздир:** Аллоҳ ким бузғунчи, ким ўнгловчи – ислоҳ қилувчи эканини билади. Агар истаса, сизларни **машаққатга солган бўлур эди.** Албатта Аллоҳ қудрат ва ҳикмат **эгасидир**» (Бақара: 220).

«**Етимларнинг молларини зулм йўли билан ейдиган кимсалар ҳеч шак-шубҳасиз қоринларига олов еган бўлурлар.** **Ва албатта дўзахга киражаклар!**» (Нисо: 10).

«**Йўқ!** Аксинча, сизлар етимни иззат-икром қилмайсизлар! **Мискин-бечорага таом беришга ҳам бир-бирларингни тарғиб қилмайсизлар!**» (Вал-фажр: 17,18).

«**Бас энди сиз ҳам етимга қаҳр қилманг!** Сўровчи гадони эса (бирон нарса бермасдан) **ҳайдаманг!**» (Ваз-зуха: 9,10).

«Бас, бу етим-есирни (қўполлик билан) ҳайдаб соладиган ва (кишиларни) мискин-бечорага таом беришга тарғиб қилмайдиган кимсадир» (Моъун: 2,3).

Етимнинг молини зулм ва тажовуз билан ейиш еттида катта ва ҳалок қилувчи гуноҳлардан биридир

Абу Ҳурайра розияллоҳу анхудан ривоят қилинади: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар: «Еттида ҳалок қилувчи (гуноҳлар)дан сақланинглар!» «Ё Расулуллоҳ, улар қайсилар?», деб сўрадилар. «Аллоҳга ширк келтириш, сеҳргарлик, ноҳақ одам ўлдириш, судхўрлик, етимнинг молини ейиш, жанг пайтида ортга қочиши, покиза ва фаҳшдан бехабар мўмина аёлларни бузуқлик билан туҳматлаш», дедилар (Муттафақун алайҳ).

Муслим ривоятида: «етимнинг молини ейиш, судхўрлик» деб, етимнинг молини ейишни судхўрликдан аввал қўйилган.

Абдуллоҳ ибн Амр ибн Ос розияллоҳу анхумодан ривоят қилинади: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар: «Хурсанд бўлингиз, хурсанд бўлингиз! Кимки беш вақт намоз ўқиса ва гуноҳи кабиралардан - ота-онага оқ бўлиш, Аллоҳга ширк келтириш, сеҳргарлик, одам ўлдириш, покиза аёлларни бузуқлик билан туҳматлаш, етимнинг молини ейиш, жанг пайтида ортга қочиши, судхўрликдан - сақланса, жаннатнинг истагидан киради» (Табароний ривояти, Ас-силсилатус-саҳиҳа: 3451).

Умайр ибн Қатода ал-Лайсий розияллоҳу анхудан ривоят қилинади: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар: «Гуноҳи кабиралар тўққизта: энг каттаси ширк келтириш, ноҳақ одам ўлдириш, судхўрлик, етимнинг молини ейиш, покиза аёлни

туҳматлаш, жангдан қочиш, ота-онага оқ бўлиш, тириклигингизда ҳам, ўлганингизда ҳам қиблангиз бўлмиш ал-Байтул-Ҳаромнинг хурматини поймол қилиш» (Абу Довуд ва бошқалар ривояти, Саҳиҳул-жомиъис-сафир: 4605).

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар: «Эй Аллоҳим, мен икки заифнинг – етимнинг ва аёл кишининг ҳаққини (зое қилишни) оғир санайман» (Саҳиҳ сунан Ибн Можа: 2967).

Етимнинг кафили камбағал бўлса, у ўз қарамоғига олиб парвариш қилаётган етимнинг молидан яхшилик ва инсоф билан хизмат ҳақи сифатида ейиши мумкин

Урва ибн Зубайдардан ривоят қилинади: У Оиша розияллоҳу анҳонинг шундай деганини эшитган экан: «(Етимни оталиққа олган киши) **агар бой бўлса, (етимнинг молидан) парҳез қилсин. Бордию камбағал бўлса, яхшилик билан** (яъни қилган хизматига яраша) **олиб есин**» (Нисо: 6) ояти етимнинг уни парвариш қилиб, молини ислоҳ қилиб турувчи волийси ҳақида нозил бўлган, агар у камбағал бўлса, ундан яхшилик билан ейди» (Муттафакун алайҳ).

Муслим ривоятида: «Етимнинг молини бошқариб, ислоҳ қилиб турувчи волийси ҳақида нозил бўлган, агар муҳтоҷ бўлса, ундан ейиши мумкин».

Бир ривоятда: «Агар муҳтоҷ бўлса, эҳтиёжига яраша унинг молидан яхшилик билан олиши мумкин».

Етимликнинг чек-чегараси ва муддати

Аллоҳ таоло айтади: «**Етимларни то балоғат ёшига етгуналарича**

имтиҳон қилиб (текшириб) туринглар. Агар уларнинг эс-хушлари жойида эканини кўрсангиз, молларини ўзларига топширинглар. У молларни исроф қилиб ва (эгалари) катта бўлиб қолмасин, деб шошилиб еб қўйманглар» (Нисо: 6).

Зайёл ибн Убайддан ривоят қилинади: Бобом Ҳанзаланинг шундай деганини эшитганман: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Эҳтилом (балофат) ёшидан сўнг етимлик йўқdir, қиз бола ҳайз кўргач, етим бўлмайди», дедилар (Табароний ривояти, Ас-силсалатус-саҳиҳа: 3180).

Алий ибн Аби Толиб розияллоҳу анхудан ривоят қилинади: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар: «Эҳтилом ёшидан сўнг етимлик йўқ» (Абу Довуд ва бошқалар ривояти, Албоний «Ал-ирвоъ»да (1244) саҳиҳ санаган).

Иbn Аббосдан ривоят қилинган марфуъ ҳадисда: «Ёш бола эҳтилом ёшига етса, ундан етимлик кетади» (Аҳмад ривояти, Албоний «Ал-ирвоъ»да (1244) саҳиҳ санаган).

Имом Муслим Ибн Аббос розияллоҳу анхумодан ривоят қилиб келтирган ҳадисда: «То балофатга етмагунича ва рушд (эс-ҳушини топиш) билинмагунича ундан етимлик номи узилмайди».

Етимни ўз кафиллигига олиб, уни парвариш ва тарбия қиласидиган кишига етадиган ажру савоблар ва фазилатлар ҳақида

Саҳл ибн Саъд ас-Соъидий розияллоҳу анхудан ривоят қилинади: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мен ва етимни кафилликка олган киши жаннатда мана бундай турамиз» деб кўрсаткич ва ўрта бармоқларига ишора қилдилар ва улар ўртасини бироз очдилар

(Бухорий ривояти).

Абу Хурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Хоҳ ўзига, хоҳ бошқага қарашли етимни кафолатига олган одам мен билан жаннатда мана бундай туради», дедилар. Ровий шундай деб, кўрсаткич ва ўрта бармоғига ишора қилди (Муслим ривояти).

Имом Аҳмад келтирган ривоятда: «Хоҳ ўзига, хоҳ бошқага қарашли етимни кафолатига олган одам агар Аллоҳдан тақво қилса, мен билан жаннатда мана бундай туради».

Бишр ибн Ақраба розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: Отам Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан бирга бўлган ғазотлардан бирида шаҳид бўлди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва саллам йиғлаётган ҳолимда менинг ёнимдан ўтиб қолдилар ва: «Тинчлан, мен отанг, Оиша эса онанг бўлишига рози бўлмайсанми?», дедилар (Бухорий «Ат-тарих»да келтирган, Ас-силсилатус-саҳиҳа: 3249).

Молик ибн Ҳорис розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар: «Ким мусулмон ота-она ўртасида туғилган бир етимни емак-ичмагига то ундан беҳожат бўлгунича қўшса, унга жаннат вожиб бўлади» (Аҳмад ривояти, Саҳиҳут-тарғиб ват-тарҳиб: 1895).

Абу Саид ал-Худрий розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар: «Бу мол кўзни яшнатувчи, тотли нарсадир. У (яъни мол) ундан мискин, етим ва мусофириларга берадиган мусулмон кишининг нақадар яхши дўстидир. Ким уни ноҳақ

олса, худди еб тўймайдиган одамга ўхшаган бўлади ва у қиёмат куни унинг зиёнига гувоҳ бўлади» (Муттафакун алайҳ).

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар: «Бева-бечора учун саъӣ-ҳаракат қилувчи киши Аллоҳ йўлида жиҳод қилувчи, тунлари тўхтовсиз намозда қоим бўлувчи ва давомий рўза тутувчи киши кабидир» (Муттафакун алайҳ).

Абу Бакр ибн Ҳафсдан ривоят қилинади: «Абдуллоҳ ибн Масъуд овқатланганида дастурхонида албатта етим бўлар эди» (Саҳиҳул-адабил-муфрад: 103).

Етимга раҳм-шафқат кўрсатиш билан диллар юмшаб, ҳожатлар раво бўлади

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: Бир киши Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга дили қаттиқлигидан шикоят қилган эди, у зот: «Дилинг юмашини истасанг, мискинга таом бер ва етимнинг бошини сила», дедилар (Аҳмад ва бошқалар ривояти, Ас-силсилатус-саҳиҳа: 854).

Абуд-Дардо розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар: «Етимни ўзингга яқинлаштири, унга меҳр кўрсат, бошини сила, таомингдан едир, мана шу дилингни юмшатиб, ҳожатингни раво қиласди» (Хароитий «Макоримул-ахлоқ»да, Ибн Асокир ривоятлари, Саҳиҳул-жомиъис-сағир: 250).

Абуд-Дардо розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва саллам олдиларига бир киши қалби қотиб қолаётганидан шикоят қилиб келган эди, унга: «Қалбинг юмшаб, ҳожатингга етишни истайсанми? Етимга меҳрибонлик қилиб, бошини

сила, таомингдан едир, шунда қалбинг юмшаб, ҳожатингга эришасан!», дедилар (Табароний ривояти, Саҳиҳул-жомиъис-сағир: 80).

Анас ибн Молик розияллоҳу анхудан ривоят қилинади: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Эй Парвардигор! Мени мискин ҳолда яшаттириб, мискин ҳолда вафот эттиргин, қиёмат куни маҳшарда мискинлар жамоасида қилгин», дедилар. Оиша розияллоҳу анҳо: «Нима учун, ё Расулуллоҳ?» деб сўраган эдилар, «Улар жаннатга бойлардан қирқ йил аввал кирадилар. Эй Оиша, мискинни яримта хурмо билан бўлса-да қуруқ қайтарманг. Эй Оиша, мискинларни яхши кўринг, уларни ўзингизга яқин тутинг, қиёмат куни Аллоҳ сизни Ўзига яқин қиласди», дедилар (Саҳиҳ сунан ат-Термизий: 1916).

Аллоҳ таолодан қалбларимизни факир-мискинларга, заиф-бечораларга, хусусан етимларга раҳм-шафқат ва меҳр-мурувват билан тўлдиришини, уларга нисбатан зиммамизда бўлган вазифаларни адо этишимизга Ўзи ёрдам беришини, бизни мискинларни яхши кўрадиган кишилардан қилишини, қиёмат куни мискинлар билан ва улар жамоасида тургизишини сўраймиз. Зоро, У Эшитувчи, Яқин ва Ижобат қилувчи Зотдир.

Аллоҳ таоло пайғамбаримизга, у зотнинг аҳли ва асҳобига салавоту саломлар йўлласин.

* * *

Етим – отаси вафот этган ва ҳали балоғат ёшига етмаган боладир. Аслида болани парвариш қилиш, бошқариш ва унинг нафакаси факт

отанинг зиммасида бўлади. Отаси валийлик, бошқарув ва нафақа қилиш шартларини йўқотган бўлса, яъни ақлидан айрилган, молни тасарруф қила олмайдиган мажнун бўлса ёки болаларини умуман парвариш қилишга қодир бўлмайдиган оғир касал бўлса, бундай бола ҳам етимлар қаторида саналади. Шунингдек, ота-онаси ва насл-насаби маълум бўлмаган ташландик бола ҳам етим қаторидадир. Бундай боланинг бошидаги бало отасини йўқотган етимнинг балосидан қаттикроқ, уни риоя ва парвариш қилиш бошқалардан кўра ҳам зарурроқдир. Аллоҳ таоло айтади: «**Энди агар уларнинг оталарини билмасангизлар, у ҳолда (улар) сизларнинг диний биродарларингиз ва дўстларингиздир**» (Аҳзоб: 5).

Хадисда айтилган
оталикдан мурод - парвариш, эътибор, меҳр-муҳаббат кўрсатиш ва
яхшилик қилиш
маъносидаги оталикдир. Асранди ўғил қилиб олиш маъносидаги
оталик эмас. Бундай
қилишни ҳаром қилувчи оят нозил бўлган.